

З ІСТОРІЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ: РОЗВИТОК СЛОВНИКАРСТВА НА УКРАЇНІ

Паславська Д. О.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

Людина, котра знає українські слова, ще не знає мови. Саме тому словники мають своє давнє походження та невпинно розвиваються для народу, для його обдарованості.

Ключові слова : словник, термінографія, лексикографія, країна, мовознавство.

Словники становлять невід'ємну частину в розвитку кожної людини. Звичайно, ми використовуємо їх щоб зрозуміти значення невідомих слів, але вони також відіграють значну роль у знаходженні еквівалентних слів з інших мов. В останнє десятиріччя з'явилися роботи багатьох українських філологів, які також вважають цю тему важливою та внесли свій вклад у її розвиток. До цієї проблеми особливу увагу приділили Алла Лучик, Ольга Антонова, Іоанна Дубровська. Ці жінки самі написали «Українсько-польський словник еквівалентів слова» [1]. Цей словник став першим у вітчизняному і польському мовознавстві видання, в якому представлено особливий тип мовних одиниць, що займає проміжне положення між фразеологізмами, словосполученнями і лексемами, у системі української мови та їхній переклад польською мовою. Тому, можемо сказати, що ця тема є актуальною для нашого сьогодення, та відновити наші знання у цьому напрямку стане нашою головною метою.

Без мови не було б словників, тому мова – це стержень будь-якого народу, бо ми пізнаємо всесвіт, наше оточення, вивчаємо нову інформацію, займаємось саморозвитком, недарма Василь Сухомлинський казав: «Мова – духовне багатство народу» [2]. Саме тому словники, книжки, посібники є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя.

Українська мова, як і більшість мов світу, невпинно розвивається – а це вимагає постійного дослідження її лексики, правопису та інших розділів, які мають належним чином відображати нові мовні явища з урахуванням традицій мови і тенденцій її розвитку. Адже саме вона є найпотужнішим джерелом збагачення лексичного складу. Саме словники допомагають українському народові розвиватися та вивчати нові терміни, звичайно, історичні факти свідчать про давній інтерес до словникарства на території нашої держави.

Попередниками сучасних словників в Україні були рукописні, а пізніше – друковані, що датуються періодом IX–XII ст. Як зазначає науковець В.В. Німчук [3], до часів Київської Русі належать невеликі рукописні словники: «О именѢхъ и глемыхъ жидовьскимъ языкомъ», «Рѣчь жидовьскаго языка, преложена на роускоюю» та інші, в яких тлумачаться переважно біблійні особові імена й топоніми, окремі старослов'янські слова: «Тѣлкъ о неразоумныхъ словесехъ псалтырныхъ» та інші; розкривається символ, алегоричний зміст деяких слів у Псалтирі: «Тѣлкованиіе неудоубъ познаваемомъ въ писаныхъ рѣчемъ», де перекладено малозрозумілі старослов'янські слова.

Памва Беринда був автором першого тлумачного перекладного українського словника із додатком, у якому його окрема частина присвячувалась поясненню значення власних 12 імен українською мовою. Він одним із перших пояснив книжні старослов'янські слова, використовуючи церковнослов'янську традицію літературної мови. Йому вдалось зафіксувати словниковий склад української мови XVII ст., подати енциклопедичне зібрання відомостей про зовнішній світ, природу та людину.

У розвитку староукраїнської лексикографії значну роль відіграла наукова творчість Єпіфанія Славинецького, який у кінці 30-х – на початку 40-х рр. XVII ст. під час роботи в Київському колегіумі уклав «Лексиконъ латинскій». Його робота базується на праці італійського лексикографа епохи Відродження А. Калепіно. «Лексиконъ латинскій» – найбільша лексикографічна праця, створена в Україні за минулі століття, що налічує 27 000 статей. Обравши для перекладу церковнослов'янську мову свого часу, автор довів, що її можливості не менші, ніж можливості латинської мови, Єпіфаній Славинецький наводив відповідники з рідної української, створював нові слова, кальки, залучав запозичення.

Першим друкованим словником сучасної української мови вважається невеликий за обсягом словничок, доданий І.П. Котляревським до поеми «Енеїда». Саме тому письменника сучасні лексикографи визнають зачинателем не тільки нової української літератури, а й нової української лексикографії.

«Творчість І.Котляревського ознаменувала собою початок нової ери української літератури. Із порівняно невеликого за обсягом творчого доробку письменника починається потужний рух національного відродження. Поема «Енеїда», над якою І.Котляревський працював майже три десятиліття, стала епохальним за своєю громадською і художньою значущістю явищем у духовному житті українського народу, визначила змістовий напрям і форму нашому письменництву» [4].

Термінологічні словники належать до різновиду лінгвістичних, які подають значення спеціальної лексики певної галузі знань, розробляються концепції та принципи укладання словника, пропонуються нові підходи до створення сучасних лексикографічних праць. Термінологія через мовну взаємодію відкриває для нас світові досягнення, робить мову конкурентоздатною, а тому є своєрідним розвитком суспільства, виявом його інтелектуальної самодостатності. Теоретичними аспектами термінознавства, походженням та особливістю функціонування самих термінів займалися такі вчені як А.С. Дьяков, І.М. Кочан, Т.І. Панько, В.М. Лейчик, Л.О. Симоненко, М. Архипенко.

Отже, словники грають важливу роль у духовному збагаченні нашого народу. Українське мовознавство оперує словниками з багатьох галузей: літературознавства, лінгвістики, економіки, геології, спорту, медицини. Це каже про невпинний розвиток та щорічне збагачення нашої країни.

Література

- 1- Лучик А., Антонова О., Дубровська І. Українсько-польський словник еквівалентів слова. Київ: 2011. 316 с.
- 2- Вислови відомих людей, афоризми про мову, мовлення й слово: режим доступу - <https://chitachmova.wordpress.com/> (дата звернення: 01.10.2021)
- 3- Німчук В. В. Словник Памви Беринди та його місце в історії лексикографії. 1978. С. 24–37.
- 4- Іван Котляревський – основоположник сучасної української літературної мови: режим доступу – <https://md-eksperiment.org/post/20180810-ivan-kotlvarevskij-osnovopolozhnik> (дата звернення: 01.10.2021)